

C. van der Leest

Bezinning op berouw na seksueel misbruik in pastorale relaties

02-10-2013/10-07-2017

D = de veelal mannelijke dader-ambtsdrager/kerk.functionaris ('hij' genoemd)

S = het veelal vrouwelijke slachtoffer ('zij' genoemd)

Inleiding

Tegenwoordig is het algemeen aanvaard door kerkenraden dat ze in het geval van seksueel misbruik door een ambtsdrager of kerkelijk functionaris niet zelf onderzoek moeten doen maar dat ze dit onderzoek moeten overdragen aan een klachtencommissie. Maar zodra er bij D berouw in het geding is, wil het nog al eens gebeuren dat kerkenraden het wegen hiervan wel tot hun zaak rekenen. Daarbij kunnen twee problemen spelen:

- a) Allereerst stuiten kerkenraden onvermijdelijk op de vraag hoe ze het berouw dat D vertoont moeten taxeren en wat dit berouw te betekenen heeft voor de huidige en eventuele latere vervulling van een kerkelijk ambt of functie, met als resultaat: er worden zo maar verkeerde inschattingen gemaakt en verkeerde beslissingen genomen, haast altijd ten koste van S.
- b) Daarnaast komt het voor dat een kerkenraad zo onder de indruk is van het berouw van D dat hij daarmee genoeg neemt, terwijl S weinig of niets van het berouw heeft gemerkt, met als resultaat: S is opnieuw het slachtoffer.

Hieronder volgen een aantal algemene aanwijzingen die van belang zijn voor kerkenraden om te komen tot een verantwoorde besluitvorming.

1 Hoe omgaan met de dader?

Het is een lange traditie in kerkelijk Nederland dat het omgaan met D bepaald wordt door de termen schuld, berouw en vergeving. Deze benadering kent twee beperkingen:

- Berouw betreft het innerlijk van D, maar niemand is in staat in andermans hart te kijken. Het is dus nodig iemands berouwvolle uitspraken te toetsen aan de hand van de vraag of ze sporen met wat verder bij D valt waar te nemen.
- Bij het spreken over schuld en berouw blijft S compleet buiten beeld terwijl het handelen van de kerkenraad toch voor alles ermee dient te rekenen dat haar onrecht is aangedaan en dat haar genoegdoening moet worden gegeven.

Dit alles betekent dat een kerkenraad in zijn omgaan met D erop dient te letten of bij hem tegelijkertijd sprake is van:

- 1 Een merkbaar gevoel van kleinheid tegenover God, vanuit het kennelijke besef dat hij bij God alles verbeurd heeft - waardoor hij vergeving haast niet verwachten durft.
- 2 Bescheidenheid tegenover S, waarom hij het haar laat merken dat hij bij haar er niet op aandringt hem te vergeven en dat hij die vergeving al helemaal niet als een recht opeist.
- 3 Bereidheid om tegenover S de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor wat hij haar heeft aangedaan, zonder een deel van z'n verantwoordelijkheid naar haar toe te schuiven. En daarom ook: erkenning tegenover S dat hij als vertrouwenspersoon zich tegenover haar schuldig heeft gemaakt aan machtsmisbruik.
- 4 Erkenning tegenover S van de ernst van z'n wandaad van toen. En daarom ook: erkenning tegenover S dat zijn contact met haar niet getypeerd kan worden als een (wederzijdse) relatie tussen twee gelijkwaardigen maar als seksueel misbruik.
- 5 Inzicht erin en bewogenheid erover dat zijn machtsmisbruik en seksueel misbruik jarenlang ernstige gevolgen hebben voor S, zowel in haar relatie met zichzelf, met de andere sekse en met God.
- 6 Bereidheid zo veel mogelijk goed te maken al naar gelang S in alle redelijkheid wil, bijvoorbeeld door in z'n omgeving recht te zetten wat hij daar ten nadele van S heeft gezegd, alle contact te vermijden, desgewenst te verhuizen en de therapie van S (deels) te vergoeden - zonder daarover te onderhandelen.
- 7 Inzicht in zichzelf dat hij zonder therapeutische hulp niet in staat is tot het vinden van een goede balans tussen afstand en vertrouwelijkheid en bereidheid de eindconclusie van de therapeut na afloop van de therapie met de kerkenraad te delen.

Hierbij moet nog het volgende bedacht worden:

- Het is zaak dat een kerkenraad niet eenzijdig gefocust raakt op D; steeds moet S in beeld blijven. Zo kan een kerkenraad verschillende punten die boven genoemd zijn alleen toetsen door bij S te informeren.
- Als een kerkenraad een publieke actie wil ondernemen betreffende D dient er eerst overleg te zijn met S, zodat die daardoor niet overvallen wordt en ook haar mening kan geven waarmee de kerkenraad z'n winst kan doen.
- Een kerkenraad moet z'n natuurlijke neiging onderdrukken om de zaak zo gauw mogelijk 'netjes af te handelen'. Hij moet accepteren dat dit vaak een proces van jaren vergt. Zelfs moet hij rekenen met de mogelijkheid dat de zaak op deze aarde nooit (helemaal) afgesloten zal kunnen worden.

2 Terugkeer naar een kerkelijke functie?

Voor het beantwoorden van deze vraag is het volgende belangrijk:

- 1 Het is duidelijk dat seksueel misbruik in strijd is met de belofte die van ambtsdragers wordt gevraagd, namelijk zich godvrezend te gedragen in heel hun leven. Niet voor niets wordt in bevestigingsformulieren in dit verband verwezen naar 1 Petrus 5, waarin oudsten wordt voorgeladen voorbeelden van de kudde te zijn. Deze woorden zijn ook van toepassing op andere functionarissen binnen de kerk.
In het geval van seksueel misbruik door een ambtsdrager of andere kerkelijke functionaris zal een kerkenraad die persoon dan ook altijd (middels schorsing en afzetting) ontheffen van z'n functie, onafhankelijk ervan of er sprake is van berouw. En dat temeer omdat seksueel misbruik er haast altijd mee samengaat dat er structureel iets mis is met iemands vermogen om een goede balans te vinden tussen afstand en vertrouwelijkheid, waardoor hij zo maar ertoe komt weer opnieuw grensoverschrijdend bezig te gaan.
- 2 De vraag die vroeg of laat mogelijk bij de desbetreffende kerkenraad aan de orde komt is of de weg naar kerkelijke ambten of functies ooit weer eens kan worden opengesteld voor D. Te verdedigen is deze benadering: als iemand echt berouw heeft over zijn schending van het bij het ambt of de functie horende vertrouwen, zal hij zelf nooit meer om dat vertrouwen en dus om een ambt of functie gaan vragen en zich evenmin laten vragen.
- 3 Daarmee blijft onbeantwoord wat op dit punt de verantwoordelijkheid is van de desbetreffende kerkenraad. Belangrijk is hierbij niet alleen te kijken vanuit het perspectief van D. Er zijn nog twee andere perspectieven: dat van het slachtoffer en dat van de gemeente. Bij het nadenken over een eventuele terugkeer in een kerkelijke functie dient de kerkenraad (zie ook 4) zich dus te bezinnen op drie vragen:
 - Kan die terugkeer gelet op de geestelijke en psychische stand van zaken bij D? Concreet: geeft D overtuigend blijk van het bij 1.1-7 genoemde; is er met name voldoende sprake van kritische zelfreflectie op z'n structureel-grensoverschrijdend handelen en heeft hij tegenover S voldoende erkend wat hij haar heeft aangedaan en haar royaal genoegdoening gedaan?
 - Is die terugkeer aanvaardbaar gelet op S met haar moeiten? Concreet: lukt het haar (langzaam aan) te accepteren dat D mogelijk weer in functie komt?
 - Kan de gemeente het aan D weer een vertrouwensfunctie te geven waarin hij de vorige keer over de schreef is gegaan?
- 4 Een kerkenraad moet nooit zelf bepalen of het verantwoord is iemand weer een kerkelijke functie te geven. Hij doet er wijs aan de beoordeling daarvan over te laten aan een externe kerkenraadscommissie van deskundigen die de mening van S en de door haar ondervonden gevolgen dient mee te wegen - overigens zonder dat de bijdrage van S beslissend dient te zijn, want zo'n externe kerkenraadscommissie houdt haar eigen verantwoordelijkheid bij het afwegen van een en ander.